

חמאס לאחר הבחירות: מצוקות של מנצחים

שאל משעל

יש ניצחונות שקשה לשאתם מכישלונות. תובנה זו של ניטשה משקפת את מצבה של תנועת חמאס בעקבות הבחירות למועצה הפלסטינית המחוקקת, שהתקיימו בסוף ינואר 2006. המשקיף על המערכת הפלסטינית למחרת הבחירות ברשות הפלסטינית אינו יכול להתעלם מעוצמתה של ההצלחה האלקטורלית של חמאס, מהשפעתה על שינויים מבניים מרחיקי לכת במפת הכוחות בזירה הפלסטינית, כמו גם מעוצמת התגובה של הסביבה האזורית והבינלאומיות לתוצאות הבחירות.

עד הבחירות, הרשות הפלסטינית ואש"פ נשלטו מוסדית בידי תנועת פת"ח. השליטה ברשות הפלסטינית הקיפה את מוסד הנשיאות, את הממשלה ואת מנגנוני הביטחון ואת הפרלמנט. מסתבר אפוא ש"המשולש השלטוני", המורכב ממוסד הנשיאות, מהרשות המחוקקת ומהרשות המבצעת היה בידי המחנה הלאומי. עליית חמאס בבחירות שינתה את התמונה מעיקרה. חמאס זכתה ב-74 מושבים מ-132 והפכה לרוב במועצה המחוקקת ולכוח המוביל בממשלה הפלסטינית החדשה.

שינויים מבשרי תפנית במערכת הפוליטית. תוצאות הבחירות יצרו זירה פלסטינית רוויה בניגודים פנים ובין-ארגוניים, חשופה למחלוקות אישיות ולשסעים בין-דוריים. אלה נגעו למערכות היחסים בין חמאס לבין מוסד הנשיאות בראשות מחמוד עבאס (אבו מאזן), בינה לבין פת"ח ובינה לבין עצמה.

חמאס ומוסד הנשיאות

בין חמאס לבין מוסד הנשיאות התגלעו מתחים בעניין הפרשנות שמאפשרת החוקה בכל הנוגע לחלוקת סמכויות בתחום המדיני והגדרת תחומי האחריות, השליטה והפיקוח על מוסדות הרשות הפלסטינית. על-פי החוקה, סמכויות היושב-ראש מקיפות

דתית ופרשנות אסלאמית לסדר היום הלאומי, ואלה כוללות: מחויבות מוצהרת למקסימליזם טריטוריאלי, החותר למדינה אסלאמית בכל שטחה של ארץ-ישראל המנדטורית, לעומת ריאליזם מדיני המשלים עם הסדר המבוסס על העיקרון של שתי מדינות – ישראל בצד פלסטין; אקטיביזם חברתי עם הפנים לקהילת המאמינים האסלאמית, לעומת ראייה אזרחית וכלל-ארצית; וראיית הסכסוך עם ישראל במונחים של התנגשות גורלות, לעומת סכסוך גבולות.

ואולם מבט על הזירה הפלסטינית בעקבות הבחירות מלמד על מצוקתם של המנצחים לתרגם את הישגיהם לכלל

ת בוסתו האלקטורלית של המחנה הלאומי בראשות פת"ח אל מול ניצחונה של חמאס אינה רק אקט של **חילופי שלטון** אלא הענקת מנדט ל**חילופי משטר**. שלא כמו חילופי שלטון, חילופי משטר כרוכים ברוויזיה בעקרונות היסוד ובמטרות-העל של הרשות הפלסטינית, בהגדרה מחדש של מדיניותה האזורית והבינלאומית ושל הקווים האדומים ביחסה לישראל.

ברוח משנתו האידיאולוגית של חמאס, בחילופי משטר יש משום הענקת משמעות

פרופ' שאול משעל, מרצה בחוג למדעי המדינה, אוניברסיטת תל-אביב

נוכחותה של מנהיגות ה"פנים" במרכז ההתרחשויות של אינתיפאדת אל-אקצא, נסיגת ישראל מעזה בקיץ 2005 והבחירות למועצה הפלסטינית המחוקקת – כל אלה חיזקו את מעמדה והבליטו את משקל ה"פנים" אל מול מנהיגות ה"חוץ" של חמאס. זה מסביר מדוע מנהיגות ה"חוץ" ביקשה לצמצם ככל האפשר את נוכחותם ובלטותם

המחלוקות והיריבויות בתוך פת"ח. אלו התגלעו בין הגורדיה הוותיקה, המזוהה עם דור המייסדים, לבין דור הביניים שצמח במהלך האינתיפאדה הראשונה (1987 – 1993), ובין הדור הצעיר של התנטיים, גדודי חללי אל-אקצא וועדות ההתנגדות העממית, תוצריה של האינתיפאדה השנייה, ספטמבר 2000.

ההבדל בין חמאס לבין האחרים הוא שחמאס נשענת על בסיס דתי ולפיו פלסטין היא אדמה אסלאמית. אם הדור הנוכחי נעדר יכולת לבצע זאת, אין משמעות הדבר שיש לוותר על כך

של מנהיגי ה"פנים" בממשלה החדשה והעדיפה כינון "ממשלת טכנוקרטים" או את שילובם של אישים עצמאיים בממשלה. צעד זה נועד לשרת את האינטרס של מנהיגי ה"חוץ" כדי להבטיח את מעמדם בתהליך קבלת ההחלטות בנושאים בעלי משמעות אידיאולוגית והשלכות אסטרטגיות, כמו גם את המשך השפעתם על עיצוב המדיניות בעתיד. כנגד זה, העדיפו אנשי ה"פנים" ממשלה רחבה מקיר לקיר בהשתתפות פת"ח ושאר הרשימות שזכו לייצוג בפרלמנט: מפלגת השמאל שזכתה ליותר מחמישה אחוזים, והעצמאיים ומפלגות בעלות מצע ליברלי המזוהות עם ה"זרם הלאומי", דוגמת "הדרך השלישית", שזכו בקרוב לארבעה אחוזים כל אחת.

בשאלות מפתח מדיניות, שנגעו לסוגיית ההכרה בישראל ולכיבוד הסכמים שנחתמו בידי אש"ף, ניטשטשו הקווים בין ה"חוץ" לבין ה"פנים" בעיקר בעקבות הניצחון בבחירות: ח'אלד משעל ומחמוד אלזהאר נטו לעמדות נוקשות לעומת אלה של אבו מרזוק והניה. נימות של נוקשות מצאו ביטוי

עולמה הארגוני של חמאס

מתחים ומחלוקות על עיצוב סדר יומה של הזירה הפלסטינית ועל השליטה במוקדי הכוח של הרשות הפלסטינית ניכרו אף בתוך חמאס. אלה התגלעו בין מנהיגות ה"חוץ" בראשותם של ח'אלד משעל יושב ראש הלשכה המדינית של חמאס וסגנו ד"ר מוסא אבו מרזוק, לבין מנהיגות ה"פנים" שנציגיה הבולטים הם אסמאעיל הניה ומחמוד אל-זהאר. אינתיפאדת אל-אקצא היא שחידדה את ההבדלים בין השניים. המחיר הכבד ברכוש ובנפש שנאלצה האוכלוסייה לשלם וחיסול בכירי מנהיגיו של מחנה ה"פנים" בידי ישראל ריככו את השקפת עולמה ומיתנו את עמדותיה כלפי הרשות הפלסטינית ובהתנהלותה אל מול ישראל. אין פלא כי במהלך האינתיפאדה הראשונה והשנייה מנהיגי ה"פנים" של חמאס, יותר מאשר מנהיגי ה"חוץ", תמכו בהסדר ההפוגה (הודנה) והרגיעה (תהדיאה), ואחר-כך הם גייסו את מנהיגות ה"חוץ" לטובת השתתפות בבחירות המקומיות ובבחירות למועצה המחוקקת, קרי הפרלמנט הפלסטיני.

תחומים מגוונים שעיקרם: פיקוד עליון על הכוחות המזוינים, מינוי ראש ממשלה ופיטוריו ואשור חוקים שחוקקה המועצה המחוקקת או החזרתם לדיון נוסף. ברם, אף שהיושב-ראש משמש בתפקיד המפקד העליון של הכוחות המזוינים, מינוי ראשי המנגנונים לביטחון הפנים אינו נתון בידי אלא הוא בסמכות הממשלה. כמו כן, אף שבסמכות היושב-ראש למנות ממשלות או לפטרן, אין הוא רשאי למנות שר או שרים בודדים או לפטרם. האינטרס של אבו מאזן ואנשיו להבטיח את מעמדו הבכיר כגורם של עוצמה אל מול ממשלה בשליטת חמאס הוליד יוזמות נוסח אלו של המועצה היוצאת להקים את בית הדין העליון לחוקה ולחוקק את חוק הפיקוח על התקשורת. שני אלה אמורים להקנות לאבו מאזן סמכויות חוקיות נרחבות העולות על אלה שבידי הממשלה בראשות חמאס.

חמאס ופת"ח

ניצחון חמאס בבחירות למועצה הפלסטינית המחוקקת עוררה את שאלת המשך השליטה במנגנוני הביטחון הפלסטיניים, שנשלטו בידי אנשי פת"ח. חילוקי הדעות בין פת"ח לבין חמאס חיזקו את ההערכה בקרב אנשי פת"ח בדבר אי-הוודאות האישית והמוסדית הטמונה במציאות החדשה. התפתחות זו דרבנה את אנשי פת"ח לשמר יכולות צבאיות, ארגוניות וכלכליות שיבטיחו את המשך הישרדותה ואת תפקודה העצמאי של התנועה. לשבריריות היחסים בין חמאס לבין פת"ח ובין חמאס לבין אבו מאזן נוספו

בריאיון שהעניק מחמוד אלזהאר לערוץ הטלוויזיה "אל-ערביה" (18 במרס 2006): "אם חמאס תיכנס לממשלה היא תיכנס במסגרת תכניתה הכלכלית, החברתית והמדינית שאינה מוותרת על סנטימטר והמעניקה הפוגה (הודנה) לטווח ארוך, המותירה את הסכסוך פתוח אף שאין מדובר במאבק צבאי. ההבדל בין חמאס לבין האחרים הוא שחמאס נשענת על בסיס דתי ולפיו פלסטין היא אדמה אסלאמית. אם הדור הנוכחי נעדר יכולת לבצע זאת, אין משמעות הדבר שיש לוותר על כך".

נימה מפויסת יותר מצויה בדבריו של אבו מרזוק במאמר שפרסם בווישינגטון פוסט (31 בינואר 2006). אבו מרזוק טוען כי יהיה אפשר להגיע לדו-קיום עם ישראל בתנאי שזו תסתלק משאיפתה לדומיננטיות, וארצות-הברית תסכים לשמש מתווך הוגן.

אסטרטגיות הפעולה של חמאס

המציאות הפנים-ארגונית המתוארת לעיל היא שהובילה את חמאס לאמץ אסטרטגיות פעולה שנועדו לגשר בין משאת הנפש התנועתית של מינוף הישגיה האלקטורליים לכדי שינוי בתכנים וביעדים של המשטר הקיים, לבין ההכרה הפרוזאית שיש לראות בהישג האלקטורלי אקט של חילופי שלטון. בניגוד לחילופי משטר, אקט כזה מחייב שכל יוזמה להנהגת שינויים תהיה מותנית בהתחשבות קפדנית בעקרונות שעליהם קמה הרשות הפלסטינית ובמחויבויות המדיניות והכלכליות שהיא נטלה על עצמה.

מסתבר אפוא כי חרף הישגיה האלקטורליים המרשימים של תנועת חמאס, הזירה הפלסטינית שלאחר הבחירות החריפה מצוקות ערכיות, חידדה דילמות

מדיניות והבליטה מתחים פנים-ארגוניים וגם ניגודים בין המחנות ובתוכם בשאלות של מבנה שלטוני ודפוסים של משילות.

כל אלה מסבירים מדוע מנהיגות חמאס התגייסה כולה לטובת פרקטיקות רטוריות שנועדו לגשר על הניגודים בין דבקות בחזון קנאי לבין ההכרח בפרגמטיזם מדיני והתחשבות בצרכים קהילתיים.

בעוד חמאס שללה הכרה פורמלית בישראל שתביא לידי סיום הסכסוך, הצהירו מנהיגיה על נכונותם להפסקת אש (הודנה) מתמשכת, שמשמעותה הכרה בישראל כ"מציאות קיימת" (משעל) או כ"עובדה מוגמרת" (אלזהאר), בתמורה לנסיגת ישראל לגבולות 1967.

מצע וסדר יום

המציאות גדושת המתרחשויות שאליה נקלעה חמאס בעקבות הבחירות נולדה כבר באינתיפאדה הראשונה בדצמבר 1987, וביתר שאת במהלך האינתיפאדה השנייה שפרצה בספטמבר 2000. מאז כינונה הרשמי, בקיץ של 1988, אימצה חמאס אסטרטגיית

תפיסה אלטרנטיבית של המציאות, אין חמאס יכולה להתנער מדימויה הרדיקלי. ואולם כתנועה חברתית, חמאס אנוסה להביא בחשבון צרכים ועדיפויות של חייו יומיום המחייבים השלמה עם מציאות של הסדר מדיני. עולם הסמלים ותכניה האידיאולוגיים של חמאס נטו לאקטיביזם חסר פשרות ולדבקות במטרות מקסימליות. אבל בפועל היא אימצה מדיניות עם תכנים פרגמטיים יותר מדוגמטיים, ורפורמים יותר ממהפכניים.

מדיניותה של חמאס, להקפיד על האיזון בין שירת חייה האידיאולוגית לבין הפרוזה של המציאות הסיוזיפית היא שסייעה למנהיגיה – משיח' אחמד יאסין ועבד אל-עזיז רנטיסי ועד ח'אלד משעל, מוסא אבו מרזוק, אסמאעיל הניה ומחמוד אלזהאר – לפתח גמישות טקטית בלא לאבד את אמינותם הפוליטית. אסטרטגיה זו היא שאפשרה להנהגת חמאס לקבל על עצמה הפוגה (הודנה, מוהדנה) או רגיעה (תהדיאה) במאבקה המזוין עם ישראל. אסטרטגיות התנהגותיות כגון אלו הקלו על

הצהרותיהם של ראשי חמאס אכן מצביעות על חיפוש אחר "אסטרטגיות מעורבות" או "אסטרטגיות בנות כלאיים" שיעניקו לגיטימציה לקיומה של מסגרת שלטונית, החיה עם ניגודים לא מיזשבים

מנהיגי חמאס לנוע מעמדה בלתי ריאלי של מחויבות למשנתם המוצהרת, לעבר גילויי נכונות לגמישות פוליטית וחוזר חלילה.

"אסטרטגיה מעורבת"

הצהרותיהם התכופות של ראשי חמאס לאחר הבחירות בנושאים קריטיים הנוגעים להכרה בישראל, מחויבות לפתרון של שתי

פעולה ששילבה מצע אידיאולוגי המבטא חזון ארוך טווח והמחייב מאבק מתמשך לכינונה של מדינת הלכה אסלאמית בכל שטחה של פלסטין, לבין סדר יום המודע לאינטרסים ולצרכים הקהילתיים המידיים והמחייב, בטווח הקצר, השלמה עם הסדר ארעי של מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה. כתנועה דתית ולאומית בעלת

הגישה הדטרמיניסטית

מותו של השיח' אחמד יאסין במרס 2004 הותיר חלל מנהיגותי בשורות החמאס. מאז סובלת חמאס מהיעדר דמות כריזמטית ובעלת שיעור קומה שתשמש מקור להשראה ערכית, מוקד של סמכות מדינית וכתובת להכוונת מהלכים ברמה האסטרטגית. חמאס גם סובלת מהיעדר מנגנון היררכי לקבלת החלטות. בנושאים מרכזיים, כמו היחסים עם הרשות הפלסטינית, אופי ההשתתפות בבחירות לשלטון המקומי ולמועצה המחוקקת, העמדה המועדפת בנושאים של הפוגה (הודנה) או רגיעה (תהדיאה) ביחסים עם ישראל התבססה חמאס על מנגנונים של התייעצות וחילופי דעות באמצעות ועדות המייצגות מגוון אישיים וקבוצות בנושאים העומדים על הפרק. פרוצדורה זו אמנם יצרה בסיס להסכמה רחבה וחיזקה את הלכידות הפנימית. כך גם הצטמצם הפוטנציאל לחילוקי דעות ולניגודי אינטרסים שאינם ניתנים לגישור והעלולים להוביל אם לפרישה ואם לחוסר ציות.

ברם לצד התועלת אין להתעלם מהמחיר הכרוך בקיומה של מסגרת ארגונית מבוזרת, מסועפת ואיטית. בנסיבות שבהן חמאס מכהנת כמפלגת שלטון, קיומה של מסגרת וולונטרית לקבלת החלטות אינה יכולה לשמש תחליף למנגנונים פורמליים להכרעות בסוגיות ניהוליות ומדיניות, אזוריות ובינלאומיות.

סבך היחסים בין חמאס לבין פת"ח על רקע תוצאות הבחירות מעמיד גם הוא בספק את מידת ההתאמה והרלוונטיות של אסטרטגיות החלטה של חמאס למציאות החדשה. עקב תוצאות הבחירות נתונה פת"ח, שאיבדה את מעמדה כגוף מוביל בחיים הפוליטיים של העם הפלסטיני,

מדינות, כיבוד ההסכמים שנחתמו עם ישראל והתנערות מהטרור, אכן מצביעות על חיפוש אחר "אסטרטגיות מעורבות" או "אסטרטגיות בנות כלאיים" שיעניקו לגיטימציה לקיומה של מסגרת שלטונית, החיה עם ניגודים לא מיושבים וסתירות לא פתורות, תוך חיפוש אחר מנגנונים של

המשך דבקותה של חמאס באסטרטגיות החלטה המעודדות חוסר הכרעה יזרוז את נפילתה, וכך אמור להיפתח בפני פת"ח חלון הזדמנויות לשוב לעמדות הנהגה

פשרה בין הקטבים. בנסיבות אלו, האופציה שמנהיגות חמאס מעדיפה היא לכונן מציאות פוליטית שתתבסס על אסטרטגיות התנהגותיות של היעדר הכרעה בסוגיות מדיניות מרכזיות. ככל שהמנהיגות תצליח לגייס לגיטימציה פנימית ותמיכה חיצונית לטובת מהלכים שאינם מחייבים הכרה בישראל וקבלה מלאה של הסכמי אוסלו, אך גם לא את דחייתם המוחלטת, כך יגברו סיכוייה לחמוק מהכרעות בנושאי יסוד.

בחירות ואסטרטגיות פעולה

השינויים בסביבה הפנימית והחיצונית שבהן פועלת חמאס בעקבות הבחירות של ינואר 2006, כמו גם עניינה הגובר של הזירה האזורית והבינלאומית במתרחש ברשות הפלסטינית, מעוררות את השאלה עד כמה יכולה חמאס לנווט את דרכה כמפלגת שלטון ביעילות ובאפקטיביות באמצעות שימוש חוזר ונשנה ב"אסטרטגיות מעורבות", המשלבות כפירה עם יראת שמים.

במשבר פנימי ובמאבק על הישרדות הארגונית. התפתחות זו החריפה את המאבק בינה לבין חמאס על מוקדי כוח שלטוניים. בהקשר זה, הערכתם של אנשי פת"ח היא, שחמאס תירתע מסטייה מרחיקת לכת מ"אסטרטגיות בנות כלאיים". חריגה ממתכונת זו של התנהלות אסטרטגית עלולה לגרום למשבר פנימי ולהידרדרות עד כדי פילוג. לפיכך חמאס תעדיף, ברוח סברה זו, לא להיכנע ללחץ חיצוני לוותר על עמדותיה בנושאים מדיניים אל מעבר לנקודה שאין ממנה חזרה. בנסיבות אלה, המשך דבקותה של חמאס באסטרטגיות החלטה המעודדות חוסר הכרעה יזרוז את נפילתה, וכך אמור להיפתח בפני פת"ח חלון הזדמנויות לשוב לעמדות הנהגה.

גם עמדת ישראל ועמדת ארצות-הברית מקשה על חמאס להמשיך לדבוק באסטרטגית ה"כן/לא" שלה, היות שמקסימום הוויתורים שחמאס, כגורם שלטוני, מוכנה לעשות בתחום המדיני כדי לזכות מהן בהכרה ובשיתוף פעולה, אינו עונה על המינימום שהן דורשות. בתנאים אלה אין להוציא מכלל אפשרות הידרדרות היחסים בין הרשות הפלסטינית בראשות חמאס לבין ישראל עד כדי חידוש מעשי האלימות בין הצדדים בהיקף נרחב, ואף לפריצתה מחדש של אינתיפאדה אלימה ומדממת. התפתחות מעין זו יכולה לזרז את קץ שלטון החמאס. בד בבד, הגדה המערבית ורצועת עזה עשויות להפוך אבן שואבת לגורמים אסלאמיים קיצוניים, אזוריים ובינלאומיים, שיפעלו נגד ישראל ונגד משטרים ערביים פרו-מערביים, דוגמת ירדן ומצרים. פלסטין תהפוך, שלא בטובתה, ל"עיראק מספר 2"; וחמאס תיזכר כאפיזודה מקומית חולפת.

אקלים הדעות המערכתית

בראייה מערכתית ההתפתחות המתוארת לעיל אינה גזירת גורל. ההערכה שאסטרטגיות החמאס בנוסח ה"כן/לא" דוחפות את הצדדים למערכת יחסים נעדרת תקווה בנוסח "סכום אפס", לוקה בראייה סטטית ודטרמיניסטית של הצד שכנגד. בראייה זו חמאס היא בבחינת אובייקט ועמדותיה לא משתנות, תכליתיה האידיאולוגיות קבועות, עדיפויותיה האסטרטגיות ידועות מראש.

דיבורי סרק, וניגונים של פשרה מדינית הם לצורך הרדמת החושים. על-פי היגיון זה, בכל זמן ובכל מצב חזקה על חמאס שתוליך את חזונה אל מחוץ לשדה האילוצים האסטרטגיים ואל מעבר לעקרון הממשות המדינית.

מנגד, גישה ריאליסטית יותר תראה את חמאס כתנועה החיה בתוך ההיסטוריה, ערה לאילוצים, רגישה לסביבה, קשובה לנסיבות, כפופה לחישובי תועלת-עלות. לפי גישה זו,

צעדים דרסטיים של ישראל נגד חמאס, בדמות בידוד מדיני וחנק כלכלי, עלולים להפוך לבומרנג, שבו התליין, כדברי בודלר, יהפוך לנידון, והפצע - לפגיון

לפיכך התנהגותה אינה תלויה בעמדותיה של ישראל וביחסה אליה.

עמדה דטרמיניסטית זו כלפי ה"אחר" הפלסטיני בנוסח חמאס, היא תוצאה של תהליך חשיבה שבו התכליות האסטרטגיות, האינטרסים המדיניים וסדרי העדיפות הביטחוניים של ישראל מכתיבים את דרך הראייה ואת ההתייחסות אל ה"אחר" הפלסטיני באופן בלתי תלוי במציאות המורכבת שבה חמאס פועלת. זאת במחיר הזנחת הצורך בהערכה מתמשכת של מרחב הגיונותיה, מגוון דעותיה, שלל הצהרותיה

הניואנסים בעמדותיה והשתקפותם בניגודים ובמתחים שהיא נתונה בהם. בראייה זו חמאס נתפסת כגוף הדבק בתכליות אולטימטיביות, בקנאות ללא פשרה ובנכונות להוליך את משוגותיו עד לקצות האבסורד. גישה זו היא המזרימה חיות לתפיסה הדבקה בעיקרון שאצל חמאס "סוף מעשה במחשבה תחילה". לפיכך התמתנות בעמדותיה היא בבחינת

הסיכוי של הגישה המערכתית להאפיל על הגישה הדטרמיניסטית הוא תוצאה של השינוי הצפוי בסדר העדיפות האזורי והבינלאומי על רקע זכייתה של חמאס בבחירות למועצה הפלסטינית המחוקקת והפיכתה למפלגת שלטון. בעיניים בינלאומיות ואזוריות, הסוגיה הישראלית-פלסטינית הפכה רגישה ונפוצה מכדי להשאיר אותה בידי שני הצדדים. החשש של מצרים ושל ירדן וגם של סעודיה הוא שהידרדרות כלכלית של הרשות הפלסטינית ועימות צבאי מחדש בינה לבין ישראל, יביאו לידי הקצנה אסלאמית שתאיים על יציבותן הפוליטית, וזה הופך את מעורבותן לאינטרס חיוני מבחינתן. הוא הדין בנוגע לארצות-הברית ומדינות האיחוד האירופי, החוששות מפני הידרדרות הסכסוך בין ישראל לפלסטינים לממדים של עימות דתי בין המערב לבין האסלאם, שישחק לידי איראן מזה ולידי הג'האד העולמי מזה.

בנסיבות אלה, מדיניותם של גורמים אזוריים ובינלאומיים תהא מכוונת יותר לצמצום החסרונות של המצב הקיים מלהביא לשינוי הדרסטי. צעדים דרסטיים של ישראל נגד חמאס, בדמות בידוד מדיני וחנק כלכלי, עלולים להפוך לבומרנג, שבו התליין, כדברי בודלר, יהפוך לנידון, והפצע

– לפגיון. סביר להניח כי צעדים כאלה יזכו לקבלת פנים ביקורתית ומסויגת של שחקנים בזירה האזורית והבינלאומית ואף יתקלו בהתנגדות. לפיכך קרוב לוודאי שגורמים אזוריים והקהילה הבינלאומית ישקיעו מאמצים בהחייאת יוזמות מדיניות קיימות ואף בהעלאת חדשות, וזאת כדי לגשר על הפער בין מינימום הדרישות העולות

איסמעיל הניה (במרכז) ושותפיו להנהגת החמאס במסיבת עיתונאים

מצד ישראל לבין מקסימום הוויתורים שהשלטון הפלסטיני החדש יהיה נכון לעשות. ניתן גם להעריך שלנוכח השינויים בזירה הפלסטינית, יוזמות מעין אלו יגדירו מחדש את סדר העדיפות האזורי והבינלאומי באופן העונה על האינטרסים של השחקנים הרלוונטיים. במסגרת ההערכה מחדש אין זה מן הנמנע כי גורמים אזוריים ובינלאומיים יגבשו עקרונות משותפים לפעילות מדינית, שבמרכזה סדר עדיפות מוסכם המבחין בין:

א. נושאים חיוניים שיש להם השלכות אסטרטגיות קריטיות ומידיות על האינטרסים המרכזיים של השחקנים ברמה המקומית, האזורית והבינלאומית.

ב. נושאים חשובים שהשלכותיהם האסטרטגיות על האינטרסים של הצדדים הן מידיות, אך הקריטיות שלהם תבוא לידי ביטוי בזמן מאוחר יותר.

ג. נושאי ליבה העומדים במרכז הסכסוך בין ישראל לבין הפלסטינים, המחייבים

משא ומתן ממושך, אך הם נעדרים מידיות וקריטיות בטווח המידי.

בהנחה ש"המתכונת התלת-ממדית" תשמש מכנה משותף בעיצוב התנהגותם של השחקנים החיצוניים, חידוש התהליך המדיני וההידברות מחדש בין ישראל לפלסטינים יהיו תלויים יותר בהסדרים בעלי אופי בינלאומי ואזורי שבהם ישראל והפלסטינים ידברו באמצעות צד שלישי. תכנית ההסדר הערבית, של ועידת הפסגה בבירות מקיץ 2000, שבמקורה היא תכנית סעודית ושעיקרה, ושילובה במפת הדרכים האמריקנית, היא מסוג היוזמות המבשרות על העידן שבו חמאס היא הפרטנר.

מבחינתה של ישראל, הגלישה של העימות עם הפלסטינים מהמגרש הביטחוני אל המגרש המולטיטלרלי, ומתכונת החשיבה ה"תלת-ממדית", מחייבים בחינה מחדש של סדרי העדיפות ואסטרטגיות הפעולה שלה בטווח הנראה לעין. בהתחשב בעובדה

שאורח החשיבה הישראלי השכיח בסוגיה הפלסטינית מושפע יותר מראייה תכליתית, הנוטה להתנסח במונחיה של ודאות פסקנית ומתיימרת, מאשר מהטלת ספק ומהקשבה לפקפוקים מאתגרי חשיבה של הליכה בתלם, מן הראוי ששלוש שאלות ידריכו את מדיניותה של ישראל: א. מה ישראל מקווה להשיג בטווח המידי?; ב. למה היא מצפה בטווח הנראה לעין?; ג. למה היא שואפת בטווח הארוך יותר?

ניסוחם של סדרי עדיפות קפדניים מחייב גמישות מחשבתית לצד פתיחות אסטרטגית והתמסרות אופרטיבית. במציאות של הסחת דעת סלקטיבית כלפי ה"אחר" הפלסטיני, גישה מעין זו תצטייר תחילה כבלתי מתקבלת על הדעת ויתכן שהיא תתקשה לבלום התפרצות של אינתיפאדה חדשה ומדממת. אחר-כך היא תפגוש בהתנגדות צורמת ולבסוף תהפוך למעצבת של מציאות בלתי נמנעת.